

ปฏิรูปเทศที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา

Patirupadesa to Promote Dhamma Practice in Buddhism

พระภิกษุสุเมธ (สารนอก)¹ และศิริโรจน์ นามเสนา²

PhraKritsada Sumetho (Sannok) and Sirirote Namsena

Received: January 22, 2023

Revised: July 05, 2023

Accepted: July 19, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักปฏิรูปเทศที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงความหมายของปฏิรูปเทศ ปฏิรูปเทศวาสที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ลักษณะและองค์ประกอบของการอยู่ในปฏิรูปเทศ ความสำคัญของการอยู่ในปฏิรูปเทศ การอยู่ในปฏิรูปเทศในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หลักปฏิรูปเทศที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมกล่าว คือ การได้เกิดเป็นมนุษย์มีอวัยวะที่สมบูรณ์เบื้องต้นและประเด็นต่อไป คือ การได้อยู่ในถิ่นที่เหมาะสมภายนอก ซึ่งมีลักษณะส่งเสริมการปฏิบัติธรรมดังนี้ 1) มีศูนย์กลางด้านวัฒนธรรมโดยอิงหลักสังคหวัตถุ 4 2) มีระบบด้านการศึกษาที่ดี 3) มีอาชีพที่สุจริตมั่นคงอิงหลักฆราวาสธรรม 4 4) มีศาสนาประกาศสัจธรรม และ 5) มีผู้ทรงศีลผู้ทรงธรรมผู้ทรงวิทยาคณ หากไม่ได้เกิดในปฏิรูปเทศแล้วจะทำให้ไม่ได้รับการศึกษา ความเป็นอยู่ไม่ดี การปฏิบัติธรรมก็เน้นช้า

คำสำคัญ: ปฏิรูปเทศ, ปฏิบัติธรรม, พระพุทธศาสนา

¹ คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบูรณ์; Sangha in Phetchabun Provincial

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: sannok182512@gmail.com, Tel. 097-2155599

Abstract

The purpose of this academic article was to study the principle of Patirupadesa that appeared in the Theravada Buddhist scriptures, which contained the content discussing the meaning of Patirupadesa. Patirupadesavasa that appeared in Tipitaka, Characteristics and elements of being in Patirupadesa, the importance of staying in Patirupadesa, living in Patirupadesa in Theravada Buddhist scriptures. Patirupadesa principle that promoted Dhamma practice, that was to be born as a human being with a perfect self, and the next point was to live in an appropriate place outside which had the following characteristics of promoting Dhamma practice as follows 1) having a cultural center based on Sangahavattu 4, 2) having a good education system, 3) having an honest and stable career based on Gharavasadhamma 4, 4) having a religion that preached the truth, and 5) there were moral, righteous, knowledgeable people. If you were not born in Patirupadesa, you would not be able to receive an education, poor living conditions and practicing Dhamma was slow.

Keywords: Patirupadesa, Dhamma Practice, Buddhism

บทนำ

หลักปฏิรูปเทศที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อกล่าวถึงความหมายแล้ว หลักปฏิรูปเทศ หมายถึง การอาศัยอยู่ในประเทศอันสมควรอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมการอยู่ในถิ่นที่เจริญ มีคนดีมีนักปราชญ์การอยู่ในถิ่นที่สมควร การอาศัยอยู่ในถิ่นฐานที่เหมาะสมแก่ความเป็นไปของบุคคลและคณะบุคคลก็ตีความก็ตีความเป็นไปอาศัยกิจการอย่างใดมาอยู่ในถิ่นอันสมควรแก่กิจการอย่างนั้นแล้ว ย่อมอาจยังกิจการอย่างนั้นให้สำเร็จได้โดยสะดวก ปฏิรูปเทศหรือการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมมีปรากฏอยู่อย่างชัดเจนในจกกสูตร ว่าด้วยจักร 4 ประการและในมกคลสูตรว่าด้วยมกคล 38 ประการ โดยเป็นการแสดงธรรมข้อใหญ่ที่มีปฏิรูปเทศเป็นส่วนประกอบเพื่อให้ธรรมนั้นสัมฤทธิ์ผลโดยได้แสดงความหมายความสำคัญและผลที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรมนั้น การที่เราได้ศึกษาหลักปฏิรูปเทศทำให้เราทราบว่าถิ่นฐานใดมีความสัปปายะในการดำเนินชีวิตและมีสถานที่ปฏิบัติธรรมอย่างมีความสุข

ความหมายของปฏิรูปเทศ

ปฏิรูปเทศ หมายถึง การอาศัยอยู่ในประเทศอันสมควรอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมการอยู่ในถิ่นที่เจริญมีคนดีมีนักปราชญ์การอยู่ในถิ่นที่สมควร การอาศัยอยู่ในถิ่นฐานที่เหมาะสมแก่ความเป็นไปของพุทธบริษัท 4 มีความเป็นไปอาศัยกิจการอย่างใดมาอยู่ในถิ่นอันสมควรแก่กิจการอย่างนั้นแล้ว ย่อมอาจยังกิจการอย่างนั้นให้สำเร็จได้โดยสะดวก

ความหมายของปฏิรูปเทศตามรูปศัพท์

ปฏิรูปเทศถูกแบ่งออกเป็น 3 บทคือ “ปฏิรูป” แปลว่าสมควรคือเหมาะสม “เทศะ” แปลว่าถิ่นสถานบ้านเมืองประเทศ “วาสะ” แปลว่าการอยู่แปลรวมกันว่าการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมนั่นเอง (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), 2535)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2543) ได้ให้คำจำกัดความว่า ปฏิรูปเทศวาสะอยู่ในประเทศอันสมควรอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมหมายถึงอยู่ในถิ่นเจริญมีคนดีมีนักปราชญ์ (ข้อ 1 ในจักร 4, ข้อ 4 ในมงคล 38)

สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฺฐายีมหาเถร) (2523) ได้ให้ความหมายปฏิรูปเทศไว้ว่า ถิ่นสถานใดมีบัณฑิตผู้รู้ฉลาดผู้ประพจน์เป็นส่วนมากถิ่นสถานนั้นเป็นปฏิรูปเทศ คือ ถิ่นที่เหมาะสมแก่ผู้ต้องการความเจริญจะพึงอยู่เมื่ออยู่แล้วมีโอกาสได้คบค้าสมาคมกับบัณฑิตได้ศึกษาหาความรู้ความฉลาดในสำนักของบัณฑิตพาให้เจริญปัญญามีโอกาสได้เห็นความประพจน์ดี ทางกาย วาจา ใจ นำให้ประพจน์ดีงามเป็นคนดีได้ง่ายและเป็นโอกาสที่บัณฑิตจะได้แนะนำสั่งสอนให้รู้จักดีชั่ว คุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) (2548) ได้ให้ความหมายว่า ปฏิรูปเทศ หมายถึง ประเทศหรือถิ่นที่อยู่ที่เหมาะสม คือ ถิ่นที่มีสิ่งแวดล้อมดีไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตเป็นถิ่นที่สามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ตนได้มาก โดยเฉพาะเป็นถิ่นที่มีคนดีคนมีความสามารถนักปราชญ์อาศัยอยู่มากเป็นถิ่นที่พระพุทธศาสนายังเจริญรุ่งเรืองอยู่ เป็นถิ่นที่มีคนประพจน์ธรรมกันมาก

สรุปได้ว่า ปฏิรูปเทศ คือการได้อยู่ในถิ่นฐานที่มีความอุดมสมบูรณ์ในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคถือได้ว่าเรามีโชคที่ได้อย่างหนึ่ง หากเราไปเกิดอยู่ในสถานที่อื่นนอกจากนี้อาจได้รับความลำบากก็ได้

ปฏิรูปเทศในพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญ และคุณค่าสำคัญหลายประการอาทิ เช่น เป็นที่รวมไวซึ่งพระพุทธพจน์อันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ทรง

ตรัสไว่เองซึ่งตกทอดมาถึงสมัยปัจจุบัน ทำให้รู้จักคำสอนของพระพุทธองค์และพระสาวก เป็นหลักฐานอ้างอิงในการแสดงหรือยืนยันหลักการที่กล่าวว่าเป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนาและเป็นคัมภีร์ที่น่าเชื่อถือหรือยอมรับได้ด้วยดี เมื่อมีอ้างอิงหลักฐานในพระไตรปิฎกซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานอ้างอิงชั้นสุดท้ายอันสูงสุดแล้วและยังแสดงให้เห็นถึงหลักธรรมความเป็นจริง หลักการในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ต่าง ๆ คำว่า ปฏิรูปเทสวาสะ ซึ่งแปลว่า การอยู่ประเทศที่สมควรคำว้านี้แบ่งออกเป็น 3 บท คือ “ปฏิรูปะ” แปลว่าสมควร คือเหมาะสม “เทสะ” แปลว่า ถิ่นสถานบ้านเมืองประเทศ “วาสะ” แปลว่า การอยู่รวมกันการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมหมายถึง ถิ่นทั่วไปจะอยู่ในบ้านในเมืองหรือประเทศก็ตามแบ่งเป็น 3 นัย คือ

1. ถิ่นที่บริษัท 4 คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา สัญจรไปมามีการบำเพ็ญดำเนินไปอยู่และมีวัจนกตฤตยาศาสนา คือ พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอยู่ จัดเป็นถิ่นที่เหมาะสมท่านเรียกว่า การในถิ่นที่เหมาะสมนี้ เป็นมงคลเพราะเป็นถิ่นอำนวยให้อยู่ได้บำเพ็ญบุญกุศลวิริยวัตถุ 10 ประการ ถิ่นที่เหมาะสมเช่นนี้ ย่อมเป็นถิ่นอำนวยให้อยู่ได้บำเพ็ญกุศลกิจเหล่านี้ ให้ดียิ่งขึ้นตามสติกำลังของตน ดังนั้นท่านจึงเรียกรวมการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมว่าเป็นมงคล

2. สถานที่ที่ตรัสรู้สถานที่ทรงแสดงปฐมเทศนาสถานที่แสดงยมกปาฏิหาริย์ สถานที่เสด็จลงจากเทวโลกและสถานที่พระองค์ประทับอยู่ มีเมืองสาวัตถีและเมืองราชคฤห์เป็นตัวอย่างจักเป็นถิ่นที่เหมาะสม ท่านเรียกรวมการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมนี้เป็นมงคลเพราะเป็นถิ่นอำนวยให้อยู่ได้บำเพ็ญอนุตรวิภิกข 6 ประการ คือ (สมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร), 2535)

- 1) ให้อยู่ได้เห็นพระพุทธเจ้าเห็นพระสาวกของพระองค์ หรือได้เห็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบและยังเห็นคุณของผู้ทรงคุณเรียกว่า ทัสสนานุตติยะ คือ การเห็นชั้นเยี่ยม

- 2) ให้อยู่ได้ฟังโอวาทของพระพุทธเจ้าและของสาวกของพระองค์หรือได้ฟังคำสอนของนักปราชญ์ราชบัณฑิตอื่นอีก เรียก สวณานุตติยะ คือ การฟังชั้นเยี่ยม

- 3) ให้อยู่ได้ศรัทธา เชื่อในคุณของพระรัตนตรัยและเชื่อกรรมเชื่อผลของกรรมเชื่อว่าสัตว์บุคคลมีกรรมทั้งดีและชั่วที่ตนทำแล้ว ต้องเป็นของตนเรียกลาภานุตติยะคือการได้ชั้นเยี่ยม

- 4) ให้อยู่ได้ศึกษาใน ศีล สมาธิ ปัญญา แล้วน้อมเข้ามาถือปฏิบัติอบรมกายวาจาใจให้เป็นศีลฝึกฝนใจให้เป็นสมาธิควบคุมความเห็นให้สอดคล้องปัญญา เรียกสิกขานุตติยะ คือ การศึกษาชั้นเยี่ยม

- 5) ให้อยู่ได้ปรนนิบัติพระรัตนตรัยหรือผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ และผู้ทรงศีลทรงธรรมอื่นอีกเรียกปาริจริยานุตติยะคือการปรนนิบัติชั้นเยี่ยม

6) ให้ผู้อยู่ได้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยและคุณของผู้ทรงคุณอื่นอีก เป็นอารมณ์เรียกว่า อนุสสทานตริยะ คือ การระลึกขึ้นเยี่ยม ถิ่นที่เหมาะสมเช่นนี้ย่อมเป็นถิ่นอันช่วยให้ผู้อยู่ได้เห็นพระผู้บริสุทธิ์ได้ฟังโอวาทของท่านหรือของนักปราชญ์ราชบัณฑิตอื่นอีกได้ศรัทธาปสาทะ ได้ศึกษาไตรสิกขาได้ปรนนิบัติ ท่านและได้ระลึกถึงคุณของท่านซึ่งแต่ละอย่างเป็นสื่อทำให้ละโทษและบำเพ็ญคุณความดีอย่างนี้ ดังนั้น ท่านจึงเรียกว่าการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมนี้ว่าเป็นมงคล

3. มัชฌิมประเทศ ซึ่งเป็นที่อุปบัติแห่งพระพุทธเจ้าพระปัจเจกพุทธเจ้าพระมหาสาวกพุทธอุปัฏฐากพระพุทธานุสสา พระพุทธบิดาและพระเจ้าจักรพรรดิ จัดเป็นถิ่นที่เหมาะสมมวลชนอยู่ในถิ่นเช่นนี้มีโอกาสได้รับโอวาทของพระปัจเจกพุทธเจ้าและพระจักรพรรดิ เมื่อตั้งอยู่ในศีล 5 ก็มีสวรรค์เป็นเบื้องหน้า ถ้าผู้ได้รับโอวาทของพระพุทธเจ้า และพระพุทธานุสสา ก็มีสวรรค์และนิพพานเป็นเบื้องหน้า ดังนั้นท่านจึงเรียกรวมการอยู่ในถิ่นเช่นนี้ว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุให้ผู้อยู่ได้สวรรค์สมบัติและนิพพานสมบัติ

ลักษณะและองค์ประกอบของการอยู่ในปฏิรูปเทศ

ลักษณะของการอยู่ในปฏิรูปเทศ

พื้นที่ที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในบ้านเมืองหรือประเทศนั้น ๆ อาจจะเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมก็มี ไม่เหมาะสมก็มีเราต้องเลือกตั้งภูมิลำเนาในพื้นที่อันเหมาะสมเมื่อเลือกได้แล้วต้องปรับปรุงตนให้คู่ควรแก่ถิ่นที่เหมาะสมซึ่งมีอยู่ 2 ประเภท (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พินิจ ธรรมธโร), 2535)

1. ถิ่นที่เหมาะสมภายนอก หมายถึง เอาถิ่นที่มวลชนตั้งภูมิลำเนาเป็นที่ยู่อาศัย เมื่อผู้อยู่ในถิ่นนั้นไม่เมื่อยนอนใจเร่งรัดพัฒนาชีวิตให้มีหลักฐานมั่นคงสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สินและคุณความดีก็จะเป็นมงคลคู่ควรแก่ถิ่นที่อยู่อาศัย

2. ถิ่นที่เหมาะสมภายใน หมายถึง สภาพมนุษย์ที่สมประกอบมีอวัยวะสมบูรณ์ทุกส่วนอวัยวะมนุษย์ที่สมประกอบนี้เองชื่อว่าถิ่นที่เหมาะสมภายในและจัดเป็นมงคลอยู่ในตัว

ในสิกขาบทเกี่ยวกับการอยู่ในปฏิรูปเทศหรือถิ่นที่เหมาะสมในส่วนพระวินัยปิฎกเป็นสิกขาบทว่าด้วยเรื่องที่อยู่อาศัยมีลักษณะที่พระพุทธองค์ทรงห้ามและทรงอนุญาตเป็นธรรมเนียมแบบแผนที่ภิกษุต้องปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการอยู่ในถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อความเจริญยิ่งขึ้นไปรวมทั้งการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกันเพื่อการรักษาปฏิรูปเทศ ปฏิรูปเทศที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยของภิกษุมิลักษณะ ดังนี้

1. ไม่อนุญาตให้สร้างกุฏิเพื่อตนด้วยการขอให้ใหญ่เกินหรือไม่ให้สงฆ์แสดงที่ให้อ่อน

2. ไม่อนุญาตให้สร้างวิหารให้ใหญ่โดยสงฆ์มิได้แสดงที่มาก่อน
3. อนุญาตรุกรูขมูลเสนาสนะ (อยู่โคนไม้เป็นวัตรไม่อยู่ในที่มุงบัง) ตลอด 8 เดือนเท่านั้น
4. ไม่อนุญาตให้พอกหลังคาวิหารเกิน 3 ชั้น
5. อนุญาตให้สมมติสีมาพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้กำหนดเขต
6. อนุญาตให้สมมติสนามสงวาสสีมาเป็นแดนอยู่ปราศจากไตรจีวร
7. เมื่อยังไม่ได้สมมติยังไม่ได้กำหนดสนามสงวาสสีมาทรงอนุญาตกำหนดเอานิคมหมู่บ้านหรือป่าที่อาศัยอยู่นั้นเป็นสงวาสสีมาทรงห้ามสมมติสีมากระหรือคาบเกี่ยวกันทรงห้ามสมมติสีมาทับกันและเมื่อมีกรณีเช่นนี้ให้เอาสีมาที่สมมติก่อนเป็นสีมาที่ถูกต้อง
8. ไม่อนุญาตให้สร้างกุฎด้วยดินเผา
9. อนุญาตเสนาสนะ 5 ชนิดคือวิหารเพิงเรือนที่มุงแถบเดียวปราสาท (เรือนเป็นชั้น ๆ) เรือนโล้นหรือหลังคาตัดถ้ำ
10. บัญญัติข้อวัตรในการรักษาเสนาสนะเรียกว่าเสนาสนะวัตรเช่น ภิกษุอยู่ในที่อาศัยใดถ้าที่นั้นสกปรกต้องทำความสะอาด
11. อนุญาตหอนันและส่วนประกอบ
12. อนุญาตขันตาฆร (เรือนไฟ) และส่วนประกอบต่าง ๆ
13. อนุญาตวัจกุฎี (ห้องส้วม) และส่วนประกอบต่าง ๆ
14. กำหนดระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องการใช้ห้องส้วมเรียกว่า วัจกุฎีวัตร
15. กำหนดข้อวัตร (ธรรมเนียมที่ต้องปฏิบัติ) ของภิกษุผู้อยู่ป่า

องค์ประกอบของการอยู่ในปฏิรูปเทศ

การเลือกถิ่นที่อยู่อาศัยนั้นต้องเป็นถิ่นที่เกื้อกูลให้สามารถแสวงหาความเจริญก้าวหน้าของชีวิตได้โดยง่ายจึงต้องเป็นสถานที่ที่มีกัลยาณมิตรมีสัตบุรุษที่จะคอยแนะนำสั่งสอนในสิ่งที่ดีงามเป็นแหล่งที่บ่มเพาะปัญญาความรู้ความสามารถและห่างไกลจากสิ่งที่ไม่ดีโทษต่าง ๆ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงปฏิรูปเทศว่าต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้ (ปิ่น มุทุกันต์, 2535)

1. อาวาสสัปปายะ คือ ถิ่นที่อยู่หรือสถานที่อยู่ที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นสถานที่ที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ดี มีสภาพดินฟ้าอากาศเหมาะแก่การอยู่อาศัยโดยเอื้อประโยชน์ 2 ประการ คือ เหมาะแก่การอยู่อาศัย คือ มีสภาพดินฟ้าอากาศที่ดีไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อร่างกายมีสภาพแวดล้อมที่ดีซึ่งจะช่วยส่งผลต่อภาวะของจิตใจ และเหมาะแก่การประกอบอาชีพสามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้โดยง่ายหรือไม่ผิดเคืองจนเกินไปนักสามารถประกอบกิจการงานต่าง ๆ ได้ดี

2. บุคคลสัปปายะ คือ เป็นสถานที่ที่มีบุคลากรที่ดีเป็นสถานที่ที่อุดมไปด้วยผู้ทรงภูมิปัญญามีผู้รู้มีความสามารถมีบัณฑิตนักปราชญ์ผู้ทรงธรรมคุณธรรมอยู่มากซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็นสามกลุ่มบุคคล คือ บุคคลที่สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ทางการศึกษาการเล่าเรียนภาควิชาการต่าง ๆ บุคคลที่สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ทางการประกอบกิจการงานด้านวิชาชีพต่าง ๆ สามารถถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานมีความชำนาญในวิชาชีพเฉพาะด้านบุคคลที่สามารถให้ความรู้ในด้านคุณธรรมทั้งคุณธรรมระดับต้นสำหรับฆราวาสและคุณธรรมระดับสูงสำหรับบรรพชิต

3. อาหารสัปปายะ คือ ในท้องถิ่นนั้นมีอาหารสมบูรณ์เพราะอาหารถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สามารถทำให้ร่างกายมีกำลังในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ ถ้าหากขาดแคลนอาหารก็ย่อมนำมาซึ่งโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ชีวิตที่ยากที่จะดำรงอยู่ต่อไปได้การเลือกอยู่ในถิ่นที่มีความอุดมสมบูรณ์ย่อมเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมเกื้อหนุนให้บุคคลนั้นถึงความเจริญและความเป็นมงคลได้อีกทางหนึ่ง

4. ธรรมสัปปายะ คือ เป็นสถานที่ที่มีคำสอนของพระพุทธศาสนาแผ่ไปถึงซึ่งผู้คนในถิ่นนั้นสามารถให้ทานรักษาศีลเจริญภาวนาได้เป็นสถานที่ที่มีการปกครองโดยธรรมมีผู้ปกครองที่ยึดหลักคุณธรรมเพื่อความผาสุกของประชาชนในสังคม (ทวี ภูมิรินทร์, 2532)

ความสำคัญของการอยู่ในปฏิรูปเทศ

การได้อยู่ในปฏิรูปเทศ คือ ถิ่นที่เหมาะสมนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากต่อความสำเร็จตามความมุ่งหมายของบุคคลไม่ว่าจะเป็นผู้มุ่งโลกียธรรมหรือผู้มุ่งโลกุตตรธรรม ดังนั้นการเลือกอาศัยอยู่ในถิ่นที่มีการประกอบอาชีพสะดวกและมีสถานที่บำเพ็ญบุญช่วยให้ผู้ที่อาศัยนั้นได้บำเพ็ญบุญและแสวงหาโภคทรัพย์ได้โดยง่ายดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่าบุคคลผู้มีปกติประกอบกิจการงานให้พอเหมาะพอดีแก่กาลเวลาและภูมิประเทศเอาธุระไม่ทอดทิ้งการทำงานมีความขยันหมั่นเพียรย่อมได้โภคทรัพย์ฉะนี้ ส่วนความสำคัญของปฏิรูปเทศในด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการบำเพ็ญบุญและการปฏิบัติธรรมจากการศึกษา พบว่า ปฏิรูปเทศในด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อแก่การบรรลุธรรมมีส่วนสำคัญอย่างมากที่จะเอื้อประโยชน์ให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาด้านความเจริญของทั้งในระดับเบื้องต้นและระดับสูงด้วยการพัฒนาดังเช่นการให้ทานการรักษาศีลและการเจริญภาวนา จะเห็นได้ว่าความสำคัญของปฏิรูปเทศมีผลต่อการพัฒนาชีวิตมุ่งสู่ความสำเร็จตามความมุ่งหมายของบุคคล บุคคลนั้นจะต้องมีคุณธรรมไม่ทอดทิ้งการทำงาน มีความขยันหมั่นเพียรยอมสร้างความสะดวกสบายให้แก่ตนเองได้ไม่ยาก แม้แต่ด้านการเจริญภาวนาซึ่งมุ่งหวังความหลุดพ้นก็ต้องมีความเพียรความอดทน

ต่อการประพฤติปฏิบัติจึงจะสามารถบรรลุถึงความหลุดพ้นได้ การที่ท่านสามารถพัฒนาตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าในทางธรรมได้นั้นปัจจัยสำคัญตัวหนึ่งคือการอยู่ในปฏิรูปเทศที่มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการบรรลุโลกุตตรธรรม ซึ่งในที่นี้ก็คือ วิถีชีวิตตามธรรมชาติอันเรียบง่ายในหนองป่าพงอันเป็นที่ตั้งวัดหนองป่าพงนั่นเอง วัดหนองป่าพงที่หลวงพ่ochaได้ใช้ชีวิตอยู่จึงเป็นปฏิรูปเทศที่เหมาะสมวิสัยเป็นอย่างยิ่ง กล่าวโดยสรุปว่าความสำคัญของการอยู่ในปฏิรูปเทศนั้นเป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติบำเพ็ญอนุตตรียกิจ 6 ประการคือ (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), 2535)

1. ให้ผู้ปฏิบัติได้เห็นพระพุทธเจ้าเห็นสาวกของพระองค์หรือเห็นผู้ประพฤติดีประพฤติชอบและยังเห็นคุณของผู้ทรงคุณเรียกทัสนานุตตรียะคือการเห็นชั้นเยี่ยม
2. ให้ผู้ปฏิบัติฟังโอวาทของพระพุทธเจ้าและของสาวกของพระองค์หรือได้ฟังคำสอนของนักปราชญ์ราชบัณฑิตอื่นอีก เรียกว่า สวานนุตตรียะ คือ การฟังชั้นเยี่ยม
3. ให้ผู้ปฏิบัติศรัทธาเชื่อในคุณของพระรัตนตรัยและเชื่อกรรมและเชื่อผลของกรรม เชื่อว่าสัตว์บุคคลมีกรรมทั้งดีและชั่วที่ตนทำแล้วต้องเป็นของตน เรียก ลาภานุตตรียะคือการได้ชั้นเยี่ยม
4. ให้ผู้ปฏิบัติศึกษาในศีลสมาธิปัญญาแล้วน้อมเข้ามาถือปฏิบัติอบรมกายวาจาใจให้เป็นศีลฝึกฝนใจให้เป็นสมาธิควบคุมความเห็นให้สอดคล้องด้วยปัญญา เรียก สิกขานุตตรียะคือการศึกษาศักดิ์ชั้นเยี่ยม
5. ให้ผู้ปฏิบัติปรนนิบัติพระรัตนตรัยหรือผู้ประพฤติปฏิบัติชอบและผู้ทรงศีลทรงธรรมอื่นอีก เรียก ปาริจรียนานุตตรียะ คือ การปรนนิบัติชั้นเยี่ยม
6. ให้ผู้ปฏิบัติระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยและคุณของผู้ทรงคุณอื่นอีกเป็นอารมณ์เรียก อนุสสทานุตตรียะคือการระลึกชั้นเยี่ยมการอยู่ในปฏิรูปเทศเป็นเหตุให้ได้บำเพ็ญอนุตตรียกิจ 6 ประการ

การอยู่ในปฏิรูปเทศในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ในบทความนี้มุ่งศึกษาเฉพาะตามแนวทางของพุทธบริษัท 4 อันได้แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกาโดยจะทำการศึกษาวาปฏิรูปเทศมีผลต่อการพัฒนาชีวิตของพุทธบริษัททั้ง 4 อย่างไรโดยแยกการศึกษาออกเป็นผู้มุ่งโลกุตตรธรรมอันได้แก่ภิกษุและภิกษุณีและผู้มุ่งโลกียธรรมคืออุบาสกอุบาสิกาโดยจะทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาชีวิตไปสู่ความสำเร็จได้อย่างไร ปฏิรูปเทศสำหรับผู้มุ่งโลกียธรรมสำหรับอุบาสกและอุบาสิกา ดังได้กล่าวแล้วว่าผู้มุ่งโลกียธรรมในงานวิจัยนี้หมายถึงอุบาสกและอุบาสิกาซึ่งในอรรถกถาได้กล่าวถึงคุณลักษณะอุบาสกและอุบาสิกาไว้ 2 ลักษณะ คือ (ที.สี.อ. (ไทย) 1/1/493)

1) อุบาสกและอุบาสิกาหมายถึงผู้เข้านั่งใกล้พระรัตนตรัยโดยประกาศนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งดังข้อความว่า “ผู้เป็นอุบาสกคือคฤหัสถ์ที่เป็นผู้ที่ถึงสรณะสาม”

2) อุบาสกและอุบาสิกาหมายถึงผู้เป็นศิษย์รับใช้รัตนตรัยดังข้อความว่า “ชีวิตของข้าพระพุทธองค์ยังเป็นอยู่ตราบไต่ของพระองค์โปรดจงจำ (ทรงทราบ) ข้าพระองค์นั้นคิดว่าเข้าถึงแล้วไม่มีผู้อื่นเป็นศาสดาถึงสรณะด้วยสรณคมน์ทั้งสามเป็นอุบาสกผู้เป็นศิษย์รับใช้เมื่อใดที่บุคคลถึงพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะเมื่อนั้นบุคคลนั้นก็เป็นอุบาสกอุบาสิกา

หลักปฏิรูปเทศที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

ปฏิรูปเทศที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมพอจะสรุปได้สองนัย คือ ในทางบุคคลาธิฐาน หมายถึง ถิ่นที่สมควรที่จะดำรงชีวิตอยู่สามารถสร้างความเจริญของชีวิตได้โดยง่ายโดย มีความสมบูรณ์ในเรื่องของบุคคล คือ มีคนดี มีผู้รู้ มีผู้มีความสามารถ มีบัณฑิตนักปราชญ์มีความสมบูรณ์ในด้านภูมิศาสตร์ประกอบกับ มีสิ่งแวดล้อมที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพกายและใจเป็นต้น ส่วนในทางธรรมาธิฐาน หมายถึง ถิ่นที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องการประพฤติปฏิบัติธรรมโดยมีผู้ทรงคุณธรรมอยู่มากสถานที่แห่งนั้นเป็นเครื่องเกื้อหนุนให้บุคคลที่มีความต้องการที่จะบรรลุผลและนิพพานสามารถแสวงหาความเจริญในธรรมได้โดยง่ายและสามารถพัฒนาตนเองให้ไปสู่ความหลุดพ้นได้ด้วยเหตุที่อยู่ในสถานที่เช่นนั้น ปฏิรูปเทศ คือ ถิ่นที่เหมาะสมสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ปฏิรูปเทศสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมที่มุ่งโลกียธรรม หมายถึง ผู้ครองเรือนชาวบ้านทั่วไปที่นับถือพระพุทธศาสนาผู้มุ่งหวังว่าจะทำอะไรให้ชีวิตมีความสุขในโลกนี้โดยอาศัยถิ่นที่เหมาะสมเป็นเครื่อง ช่วยสร้างความเจริญให้แก่ชีวิตในการแสวงหาความรู้ทั้งในด้านวิชาความรู้และด้านความสามารถในการประกอบอาชีพ หลักปฏิรูปเทศเพื่อพัฒนาตนนั้นจะต้องเริ่มจากการได้อยู่ในถิ่นที่เหมาะสมภายใน กล่าวคือ การได้เกิดเป็นมนุษย์มีอัตภาพที่สมบูรณ์เบื้องต้นและประเด็นต่อไป คือ การได้อยู่ในถิ่นที่เหมาะสมภายนอก ซึ่งมีลักษณะส่งเสริมการปฏิบัติธรรมดังผู้วิจัยจะนำเสนอ ดังนี้

1.1 มีศูนย์กลางด้านวัฒนธรรม หมายถึง ถิ่นที่มีการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีวัฒนธรรมที่ดีงาม มีความสงบร่มเย็นปลอดภัยต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เป็นสังคมที่มีรากฐานที่สร้างขึ้นเพื่อความเมตตากรุณาต่อกันและกัน แล้วก็สูงขึ้นจนถึงระดับในความเสมอภาคกันและกันมีเสรีภาพประสานงานซึ่งกันและกันความสัมพันธ์อันดี ซึ่งควรจะมีการปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 (ที.ปา. (ไทย) 11/140/167)

1.2 มีระบบด้านการศึกษาที่ดี หมายถึง ถิ่นที่มีแหล่งการเรียนรู้ในสังคมที่เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในสังคมสามารถเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเอง เพื่อนำไปใช้พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข มีการประกาศพระสัจธรรม หมายถึง มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหลักธรรมทางศาสนาที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกของสังคม โดยไม่มีการบิดเบือนหรือปกปิดข้อมูลข่าวสารเพื่อให้สมาชิกในสังคมมีการตื่นตัวและฉับไวในการแก้ไขปัญหาในสังคม มีผู้ทรงศีลทรงธรรม หมายถึง มีปราชญ์ชุมชนที่มีความสามารถมีคุณธรรมเป็นที่เชื่อถือของคนในสังคม สามารถเป็นแหล่งรวมใจของสมาชิกในสังคมได้ คอยทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะให้ละเว้นทางเสื่อมให้เพิ่มพูนทางเจริญให้แก่สมาชิกในสังคมผู้ที่เป็นปราชญ์ของชุมชนหรือผู้รู้ทั้งหลาย

1.3 มีอาชีพที่สุจริตมั่นคง หมายถึง ถิ่นที่มีผู้รู้แนะนำในการประกอบอาชีพ มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านการทำงาน มีความรู้ มีความสามารถ มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพนั้น ๆ อย่างเชี่ยวชาญ ซึ่งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่คนในสังคมเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งสามารถให้คำแนะนำในการพัฒนาศักยภาพของธุรกิจนั้น ๆ ให้มีความเจริญก้าวหน้านอกจากจะมีความรู้ความสามารถทางด้านการงานแล้วควรมีคุณธรรมที่จะใช้กำกับชีวิตด้วยธรรมสี่ คือ ปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ที่เราเรียกว่าฆราวาสธรรม 4 (ขุ.อิติ.(ไทย) 25/191/545) ประการเป็นหลักธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าคุณธรรม 4 ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสงบสุขร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้คุณธรรมสี่ประการดังกล่าว ก็คือ ข้อปฏิบัติธรรมโดยตรงของคฤหัสถ์ทั้งหลายของผู้ครองเรือนทั้งหลายนั่นเอง

1.4 มีศาสนาประกาศสัจธรรม หมายถึง ถิ่นที่มีศาสนาที่สอนให้ประชาชนได้ปฏิบัติธรรม ละโทษสอนให้อบรมคุณความดีและสอนให้ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด อันเป็นหลักประพจน์ดีปฏิบัติชอบของประชาชนพึงทราบ ว่า ศาสนาเป็นมูลฐานแห่งการศึกษาที่ชอบ มีวิธีการสอนคนให้เฉลียวฉลาดรู้จักคิดชอบทำชอบ พุทธชอบ มีกระบวนการสอนให้ประชาชนไม่เอารัตเอาเปรียบผู้อื่น

1.5 มีผู้ทรงศีลผู้ทรงธรรมผู้ทรงวิทยาคุณ หมายถึง ถิ่นที่มีนักปฏิบัติทรงศีลทรงธรรมมาก สอนให้ปฏิบัติธรรม ให้มีใจสูงใจเป็นระเบียบเรียบร้อยมุ่งให้เป็นคุณประโยชน์แก่ตนและเพื่อนมนุษย์ ให้มีการปฏิบัติตามเหตุผล มีสติปัญญาแนบไปด้วยการทำพุทธานุสสติศีลธรรมประจำตน การได้อาศัยอยู่ในปฏิรูปเทศของประชาชนนั้นพอเป็นแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติธรรม โดยยึดหลักดังนี้

1) การได้อาศัยอยู่ในปฏิรูปเทศกับการพัฒนาการศึกษาของประชาชน ต้องอาศัยความเพียรเพราะการศึกษาเป็นงานของชีวิตหรือเป็นหน้าที่ของทุกชีวิตไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ การพัฒนาสังคมทำให้คนในสังคมนั้นแข็งแรงสามารถช่วยเหลือตนเองได้

2) การได้อาศัยอยู่ในปฏิรูปเทศในสังคมของประชาชน คือ การที่ทำให้คนในครอบครัวชุมชนสังคมเข้มแข็งและสามารถช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น เช่น เรื่องการพัฒนาอาชีพ สิ่งแวดล้อมพัฒนาจิตใจพัฒนาการเรียนรู้ การพัฒนาทางสังคมเกี่ยวพันถึงหน่วยงานของรัฐในระดับต่าง ๆ

3) การได้อาศัยอยู่ในปฏิรูปเทศของประชาชนในด้านการงานนั้น จะต้องใช้หลักอิทธิบาท (อภ.วิ. (ไทย) 35/539/307) คุณธรรม 4 ประการ คือ มีความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรัก จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป มีความขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้ง มีความเอาใจใส่ตั้งใจรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาใจตีฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป มีความหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อที่ยั่งยืนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็นต้น

4) การได้อาศัยอยู่ในปฏิรูปเทศของประชาชนในด้านปฏิบัติธรรม ฝ่ายฆราวาสจะต้องมีคุณธรรมในด้านการรักษาศีล ความประพฤติดีงามการบริจาคการให้ทาน ความซื่อตรงความอ่อนโยน ความทรงเดชหรือความมีอำนาจหรือธรรมอยู่ในตัว ความไม่โกรธความไม่เบียดเบียนความอดทน ความไม่ประพฤติดีไปจากกรรม

5) การได้อาศัยอยู่ในปฏิรูปเทศของประชาชนในขั้นปฏิบัติภาวนา สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมที่มุ่งบรรลุธรรมเป็นธรรมที่เหนือโลก การที่จะบรรลุโลกุตตรธรรมจะอยู่ในประเทศ หรือถิ่นที่เหมาะสมเนื่อง ด้วยมรรคผลนิพพานเป็นทางดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาที่ดี ต้องได้รับการพัฒนา 4 อย่าง คือ การพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา บุคคลจะต้องฝึกปฏิบัติธรรมอบรมการพัฒนาตนได้จะต้องมีความพร้อมสมบูรณ์ในตนได้ต้องอาศัยมรรค 8 (ที.ม. (ไทย) 10/299/348) ที่จะช่วยให้จิตนั้นสงบมั่นคงบริสุทธิ์ผ่องใสแน่นอน เป้าหมายการปฏิบัติธรรมพัฒนาจิตและปัญญา คือ ความหลุดพ้นด้วยการข่มด้วยองค์ธรรมจำเพาะด้วยตัดขาดด้วยความสงบและการหลุดพ้นแบบปลอดโปร่ง โดยความเป็นสาระแท้ ๆ คือ วิมุตติ 5 นี้ คือ สมณะ วิปัสสนา มรรค ผล นิพพาน การที่บุคคลจะเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงานหรือในด้านต่าง ๆ สิ่งที่สำคัญต่อปัจจัยที่เกื้อหนุนให้ประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้า นั่นคือการได้อยู่ในถิ่นที่อยู่ที่เหมาะสมซึ่งมีผลต่อการพัฒนาชีวิตในด้านการศึกษาการประกอบอาชีพ

การปฏิบัติธรรมเป็นต้นถ้าหากผู้ต้องการศึกษาวิชาการสาขาใดควรอยู่ในท้องถิ่นที่มีความพร้อมทุก ๆ ด้าน เช่น ครูอาจารย์ตำราเรียนการคมนาคมสะดวกและสิ่งอื่น ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกให้การเรียนมีประสิทธิภาพผู้ต้องการประกอบอาชีพเพาะปลูกควรอยู่ในท้องถิ่นที่มีพื้นดินดีมีน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชนั้น ๆ ผู้ต้องการประกอบอาชีพค้าขายควรอยู่ในท้องถิ่นที่มีประชากรหนาแน่นมีสาธารณูปโภคและเส้นทางคมนาคมสะดวก (พระธรรมโกศาจารย์, 2556)

2. ส่วนปฏิรูปเทศที่ส่งเสริมต่อผู้ปฏิบัติธรรมทางโลกุตรธรรมนั้น หมายถึง ถิ่นที่อยู่ของบุคคลปฏิบัติธรรมผู้มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญความเป็นมงคลของตน ด้วยการใช้ประโยชน์จากการที่ได้อยู่ในปฏิรูปเทศแสวงหาหนทางและวิธีการที่จะส่งเสริมการปฏิบัติธรรม สามารถพัฒนาตนให้บรรลุสู่ความหลุดพ้น เพื่อให้แจ้งซึ่งพระนิพพานเมื่อได้ทราบถึงความหมายความสำคัญ และลักษณะของปฏิรูปเทศแล้วสิ่งที่ควรศึกษาต่อไปก็คือ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับปฏิรูปเทศโดยเมื่อกล่าวถึงเรื่องการพัฒนาปฏิรูปเทศแล้ว ในด้านร่างกายและจิตใจซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนสังคมและเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริงโดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม

จากเนื้อหาข้างต้น การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมเป็นอุดมมงคลการดำรงชีวิตบนโลกมนุษย์ไม่ได้ยืนยาวแต่อย่างใดเดี๋ยวก็วันเดี๋ยวก็คืน จากชีวิตในวัยเด็กเติบโตสู่วัยหนุ่มสาว แล้วอย่างเข้าสู่วัยชราเป็นการนับถอยหลังในการเดินทางไปสู่สัมปรายภพ แม้จะเป็นระยะเวลาที่แสนสั้นในโลกนี้ แต่ก็ยังเป็นช่วงเวลาที่มียุคค่าและสำคัญที่สุด เหมาะต่อการสั่งสมบุญกุศลที่จะเป็นเสบียงสำหรับการเดินทางไกลในสงสารวัฏ เพื่อที่ชีวิตหลังความตายจะได้ไม่ลำบาก ในการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เข้าถึงพระรัตนตรัยซึ่งเป็นที่พึ่งระลึกภายในจะเป็นหลักประกันที่มั่นคงในการเดินทางสู่สัมปรายภพ เพราะพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอันสูงสุดและอบอุ่นปลอดภัยที่สุด ซึ่งจะเป็นเครื่องรับประกันนำเราไปสู่สุขคติทุกภพทุกชาติ จนกว่าจะหมดกิเลสเข้าสู่นิพพานในที่สุด ดังมงคลสูตรที่มีข้อความว่า “ปฏิรูปเทศวาโสเอตมมํ คลมุตตมํ แปลว่า การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมเป็นอุดมมงคล” ซึ่งทางโลกุตรธรรมหรือโลกุตรสุขนั้นหมายถึง ความสุขที่เหนือกว่าระดับของชาวบ้าน ความสุขที่เหนือกว่าระดับของชาวโลก ความสุขเนื่องด้วยมรรคผลนิพพาน คือ ความสุขของพระอริยบุคคลในชั้นต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูงสุดประกอบด้วยอริยบุคคล 8 แยกเป็นมรรคสมังคี (ผู้พร้อมด้วยมรรค 4) ผลสมังคี (ผู้พร้อมด้วยผล 4) ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นความสุขของอริยบุคคล อยู่ที่ใครจะสามารถมีเวลาในการปฏิบัติและรับเอาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้มากกว่ากัน

สรุปผล

หลักปฏิรูปเทศที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ปฏิรูปเทศที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม คือ การเลือกถิ่นที่อยู่อาศัยนั้นต้องเป็นถิ่นที่เกื้อกูลให้สามารถแสวงหาความเจริญก้าวหน้าของชีวิตได้โดยง่าย จึงต้องเป็นสถานที่ที่มีกัลยาณมิตรมีสัตบุรุษที่จะคอยแนะนำสั่งสอนในสิ่งที่ดีงามเป็นแหล่งที่บ่มเพาะปัญญาความรู้ความสามารถและห่างไกลจากสิ่งที่ไม่ดี โทษต่าง ๆ พระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงปฏิรูปเทศที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม 4 ประการ คือ 1) อวาสสปปายะ คือ ถิ่นที่อยู่หรือสถานที่ที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นสถานที่ที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ดีมีสภาพดินฟ้าอากาศเหมาะแก่การอยู่อาศัยโดยเอื้อประโยชน์สองประการคือเหมาะแก่การอยู่อาศัยคือมีสภาพดินฟ้าอากาศที่ดีไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อร่างกาย 2) บุคคลสปปายะ คือ เป็นสถานที่ที่มีบุคคลากรที่ดีเป็นสถานที่ที่อุดมไปด้วยผู้ทรงภูมิปัญญามีผู้รู้มีผู้มีความสามารถมีบัณฑิตนักปราชญ์ผู้ทรงธรรมคุณธรรมอยู่มาก 3) อาหารสปปายะ คือ ในท้องถื่นนั้นมีอาหารสมบูรณ์เพราะอาหารถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สามารถทำให้ร่างกายมีกำลังในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ เพราะถ้าอาหารไม่สมบูรณ์อาจเป็นกังวลแก่ผู้ปฏิบัติธรรมได้ 4) ธรรมสปปายะ คือ เป็นสถานที่ที่มีคำสอนของพระพุทธศาสนาแผ่ไปถึงซึ่งผู้คนในถิ่นนั้นสามารถให้ทานรักษาศีลเจริญภาวนา และส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของพุทธบริษัท 4 สามารถทำให้บรรลุธรรมขั้นสูงต่อไปได้ การได้อยู่ในปฏิรูปเทศที่ส่งเสริมต่อผู้ปฏิบัติธรรมที่มุ่งโลกียะธรรมนั้น ถึงแม้ถิ่นที่อยู่อาศัยดังกล่าวจะประกอบด้วยมีศูนย์กลางวัฒนธรรม มีระบบการศึกษาที่ดี มีอาชีพสุจริตมั่นคง เป็นถิ่นที่มีศาสนาประกาศสั่งจรรยาและมีผู้ทรงศีลทรงธรรมทรงวิทยาคุณมากก็ตาม บุคคลที่ได้อาศัยอยู่ในถิ่นที่อยู่กันต้องอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนสังคมอย่างสันติสุข จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความมีน้ำใจไมตรีที่เอื้อเฟื้อต่อกันและความมีน้ำใจก็ยิ่งตรงกันข้ามกับความอิจฉาริษยา คนที่อิจฉาริษยาคนอื่นย่อมปรารถนาที่จะเห็นความวิบัติของผู้ที่ได้ดีกว่าตน แต่คนมีน้ำใจนั้นเมื่อเห็นคนอื่นได้ดีกว่าจะมีการมุทิตาแสดงความยินดีด้วยอย่างจริงใจ ผู้มีน้ำใจจะนึกถึงผู้อื่นและจะพยายามช่วยผู้อื่นที่ด้อยโอกาสกว่า ผู้มีน้ำใจจึงเป็นที่รักและต้องการของคนทั่วไปและเป็นคนมีคุณค่าต่อสังคม จะเป็นผู้ที่มีประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตอย่างแน่นอน

องค์ความรู้ใหม่

ในส่วนขององค์ความรู้ใหม่ผู้เขียนขอกล่าวถึง 2 มิติกล่าวคือ

1. มิติของปฏิรูปเทศวาสะ (การอยู่ในถิ่นที่ดี) หมายถึงความตามรูปศัพท์พระบาลีว่า ปฏิรูปเทศเทเสนโรฯ แปลความว่า นรชนถึงอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมซึ่งก็คือการได้อยู่ในถิ่นทำเลหรือในประเภทที่เหมาะสมแก่การดำเนินชีวิตของตนให้ถึงความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขการเลือกอยู่ในที่ที่

เหมาะสมบางคนเข้าใจว่าต้องมีบ้านอยู่ในที่ที่เหมาะสมจำกัดความนี้ไม่ได้ครอบคลุมแค่คำว่า “บ้าน” เท่านั้นแต่เป็นการเลือกหาแหล่งที่อยู่ที่เรียนหรือที่ดำเนินชีวิตให้เหมาะสมการเลือกเรียนในที่ที่เหมาะสม เช่น เราอยากเรียนเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในทางมรรคผลนิพพาน เราต้องแสวงหาว่าที่ไหนสอนหนทางมรรคผลนิพพานบ้างแล้วเราก็ก็นเดินทางไปเรียนที่นั่นเพราะถ้าเราชอบมรรคผลนิพพาน แต่เราไปเรียนทางไปเป็นเหตุตามมรรคผลนิพพานก็ไม่เกิดขึ้น นอกจากนี้ก่อนที่จะเราจะเลือกเรียนเราต้องรู้คุณค่าของมรรคผลนิพพานก่อนว่า เมื่อถึงซึ่งมรรคผลนิพพานจะสิ้นสุดจากความทุกข์และอะไรละที่เป็นหลักสูตรแล้วเราก็ก็นแสวงหาการเรียนให้ถูกกับหลักสูตรนั้นผู้ที่สอนหลักสูตรนั้นตลอดจนสถานที่ที่ให้หลักสูตรนั้น เพราะฉะนั้นการเลือกอยู่ในที่ที่เหมาะสมก็คือ การเลือกหาที่อยู่ที่เรียนหรือแหล่งดำเนินชีวิตซึ่งมีบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกการพัฒนาชีวิตไปในเส้นทางที่ตนเองปรารถนาก็จะสร้างความรุ่งเรืองให้ได้

2. มิติของหลักมงคลสูตร หมายถึง สิ่งที่ทำให้มีโชคดีตามหลักพระพุทธศาสนาหมายถึงธรรมที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญมี 38 ประการหรือเรียกเต็มว่าอุดมมงคล ผู้เขียนขอเสนอข้อที่ 2 ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมงคลสูตรดังนี้ ข้าพเจ้าได้ฟังมาอย่างนี้สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีใกล้พระนครสาวัตถีครั้งผ่านยามแรกแห่งราตรีไปแล้วเทวดาคนหนึ่งมีรัศมีงดงามยิ่งนักทำให้พระเชตวันส่องสว่างไปทั่วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วยืนอยู่ข้างหนึ่งเทวดานั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยคาถาว่าเทวดาและมนุษย์เป็นอันมากต่างก็หวังความสุขดีจึงได้พากันคิดเรื่องมงคลคือเหตุให้ถึงความเจริญทั้งหลายขอพระองค์โปรดตรัสมงคลอันสูงสุดเถิดฯ (พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสสิ่งที่เป็นมงคลตอบว่า การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม 1 ความมีบุญที่ได้ทำไว้ในกาลก่อน 1 การวางตัวเหมาะสม ขอบธรรม 1 ทั้ง 3 ประการนี้เป็นมงคลสูงสุดฯ

เอกสารอ้างอิง

ทวี ภูมรินทร์. (2545). *มงคลชีวิต*. กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก.

ปิ่น มุทุกันต์. (2535). *มงคลชีวิตภาค 1 ประมวลความก้าวหน้าตามแพวพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์. (2556). *หลักปฏิบัติมงคล 38 ประการของคนดี*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (2548). *อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ชวนพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม*.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร). (2535). *มงคลยอดชีวิต*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

สมเด็จพระสังฆราช (อัญญาธิบดีพรหมมาเถร). (2523). *มงคลในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วน
กิตติวรรณ.

